

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. *Стаття висвітлює деякі аспекти проблеми підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на сучасному етапі становлення вищої освіти. Здійснюється аналіз результатів наукових досліджень в яких розкриваються аспекти означеної проблеми.*

Увага надається характеристиці підходів до підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти які є на часі. Констатовано, що з-поміж актуальних проблем, які потребують негайного вирішення – забезпечення інноваційного характеру базової освіти вказаних фахівців; осучаснення змісту та гуманізація методів і форм підготовки майбутніх кадрів для сфери дошкільної освіти; визнання особистості студента найвищою цінністю, врахування його потреб, запитів, здібностей, індивідуальної історії життя. Особливо гостро постає проблема розвитку культури самовираження майбутніх фахівців дошкільної освіти як вагомої складової їхнього особистісного та професійного становлення. Досліджуване явище кваліфікується як особливості (відмінні від інших людей властивості особистості), способи (систематизовану сукупність дій, використаних для досягнення мети), результати (проміжні та кінцеві продукти) самоорганізованої професійної діяльності. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглядаються структурні компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий). Зазначається також, що концепція дослідження забезпечується єдністю методологічного, теоретичного та методичного аспектів. Здійснено висновки дослідження та окреслено його перспективи його розвитку.

Ключові слова: *особистість, творчий потенціал, культура самовираження, заклади вищої освіти, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти.*

MODERN APPROACHES TO TRAINING FUTURE TEACHERS OF PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary. *This article elucidates some aspects of problem of future educators' preparation for preschool education establishments nowadays. The analysis of results of scientific researches comes true the aspects of the marked problem open up in that.*

The special attention is payed to the characteristics of different modern approaches of future educators' preparation for modern preschool education establishments.

It is ascertained, that among the other issues of the day, that need immediate solution is providing of innovative character of base education of the mentioned above specialists; modernization of maintenance and humanizing of methods and forms of training for the sphere of preschool education; recognition of personality of student as the greatest value, taking into account his or her needs, inquiries', capabilities and individual history of life.

Taking into account this aspect, the problem of development of culture and self-expression for future specialists of preschool education is a major concern. The investigated phenomena are qualified as peculiarities, ways and results of self-organised professional activity. The structural components (cognitive, emotional, and behavioural) are specified on the basis of the nail of psychological and pedagogical literature. It is also noted that the concept of research is ensured by the unity of methodological, theoretical and methodological aspects.

Conclusions of the research work are carried out and the prospects of the development are outlined in the article.

Keywords: *personality, creative potential, culture of self-expression, establishments of higher education, future specialists of preschool education establishments.*

Постановка проблеми. Пріоритетами державної політики в розвитку вищої освіти є: її особистісна орієнтація; створення рівних можливостей для молоді у здобутті якісної освіти; формування національних та загальнолюдських цінностей; формування через освіту здорового способу життя; забезпечення педагогічних умов для професійної самореалізації педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; упровадження інформаційних педагогічних технологій, забезпечення доступності інформації, навчальної і довідкової літератури; створення індустрії навчальних засобів та ринку освітніх послуг; інтеграція української вищої освіти в європейський та світовий освітній простір; гармонійне поєднання навчального процесу та наукової діяльності студентської молоді; використання сучасних наукових здобутків. Зокрема, майбутнім фахівцям дошкільної сфери належить стати конкурентоспроможними в європейському й світовому освітньому просторі, мобільними на ринку праці в контексті особистісного духовно-світоглядного вибору.

Аналіз попередніх досліджень. Розгорнуте дослідження базується на системі поглядів фахівців щодо визнання в освітньому процесі ЗВО найвищою цінністю особистість, потребу в актуалізації її творчого потенціалу (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень, М. Марусинець, В. Моляко, Н. Ничкало, та інші). Аспекти проблеми професійної підготовки фахівців дошкільної освіти висвітлено у дослідженнях Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Гавриш, І. Дичківської, Т. Жаровцевої, Л. Зданевич, С. Івах, Е. Карпової, О. Кононко, К. Крутій, С. Курінної, Н. Лисенко та інших науковців.

Мета статті – полягає в розкритті основних підходів до підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти на сучасному етапі становлення вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У власному дослідженні ми виходили з розуміння, що проблема розвитку особистості майбутніх вихователів ЗДО є надзвичайно актуальною, адже обумовлена нагальною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, запровадженням в освітній процес новітніх педагогічних технологій та необхідністю налагодження ефективної взаємодії особистості в різних сферах життєдіяльності.

Науковець Л. Артемова вважає, що провідним підходом до якісної підготовки майбутніх вихователів ЗДО є співпраця викладача із студентами, формування у них професійної мотивації, підтримка особистісних прагнень самореалізуватися як фахівця. Автор зауважує, що переважна більшість методів роботи, якими навчають студентську молодь у закладах вищої освіти, спрямовані на репродуктивну діяльність. На думку Л. Артемової, репродуктивний метод опанування програмового змісту важливий і необхідний, проте він має оптимально співвідноситися з реконструктивним і творчим [1].

На думку О. Кононко, в основу організації педагогічного процесу у закладі вищої освіти має бути покладена *психологія розвитку особистості*, а центром відліку в осучасненні змісту освіти майбутніх фахівців дошкільної сфери – вчення про *цінність і сенс життя*. Отже, вказаний автор акцентує увагу на важливості формування особистості студентської молоді у процесі професійної підготовки.

Відповідно до визначених Національною рамкою кваліфікацій О. Кононко характеризує такі базові якості та властивості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, як розсудливість, практична умілість, комунікативність, самостійність (автономність), відповідальність та креативність (інноваційність). При цьому автор наголошує, що сучасний фахівець дошкільної освіти має бути здатний конструктивно розв'язувати педагогічні проблеми, виявляти гнучкість та мобільність, діяти адекватно, довіряти власному досвіду, поєднувати соціальні інтереси з особистими, досягати успіху у професійній діяльності соціально прийнятними способами, оскільки майбутній вихователь є активним суб'єктом власної життєдіяльності, його активність має пов'язуватися, з одного боку, з самосвідомістю (здатністю рефлексувати, об'єктивно оцінювати свої досягнення та прорахунки, з другого – із самобутністю (своєрідністю, оригінальністю, несхожістю на інших, з третього – із самодіяльністю (фіксується здатністю до ініціації, самостійних відповідальних дій) [5].

О. Кононко до основних психолого-педагогічних умов оптимізації процесу підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти відносить такі:

- формування цілісної наукової картини сучасного світу, розуміння важливості для професійної діяльності власної світоглядної позиції;
- розвиток суб'єктної активності, надання права на відповідальне самовизначення, на власний вибір, на прийняття самостійних рішень;
- вироблення у кожного студента оптимістичної гіпотези власного розвитку, довіри власним можливостям, позитивної життєвої перспективи;
- виховання ідеалів солідарності, навичок групової, кооперативної діяльності, уміння працювати у команді, узгоджувати позиції;
- розвиток рефлексії, уміння об'єктивно оцінювати власні здобутки та прорахунки;
- вправлення в умінні самовиражатися у соціально прийнятний спосіб;
- збагачення емоційного життя, розвиток сприйнятливості та чутливості;
- заохочення та підтримка проявів творчої активності, креативності як базової якості особистості;
- навчання умінню складати свій життєвий проект, планувати та доцільно організовувати працю та відпочинок, досягати поставлених цілей [5].

У дослідженні Г. Беленької, спрямованому на формування професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, наголошується, що «масштабні зміни, які нині відбуваються у світі та в Україні, значною мірою пов'язані з розвитком духовності людини». Вивчаючи феномен компетентності майбутнього фахівця дошкільної сфери, фахівець кваліфікує його як особистісний інтеграл, структурними компонентами якого є мотиви, знання, фахові уміння та професійно значущі якості особистості. На думку Г. Беленької, професійна компетентність випускника визначається базовою і розглядається як здатність студента трансформувати особистісні і навчальні здобутки у площину професійної педагогічної діяльності.

Науковець зазначає, що до особистісних професійно значущих якостей майбутніх вихователів дошкільних закладів належить: любов до дітей; вимогливість; емпатія; комунікативність. За висновками автора, в умовах ступеневої підготовки у закладі вищої освіти професійна компетентність випускника, кваліфікується як базова здатність трансформувати особистісні й навчальні здобутки у площину професійної діяльності [3].

У своєму дослідженні Т. Поніманська дійшла висновку, що особистісно орієнтована модель, упроваджена у процес підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти висуває до вихователя вимоги щодо його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок, особливо – до вміння бути активним учасником особистісно орієнтованого спілкування. Досягнення високих результатів у професійній діяльності передбачає володіння майбутніми педагогами важливими особистісними якостями. До основних з них Т. Поніманська відносить:

- здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає інший суб'єкт спілкування) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості;
- уміння виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, вміння спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і своєчасного розвитку особистості;
- постійну налаштованість на поглиблення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення власної педагогічної майстерності [9].

К. Крутій розробляючи проблему підготовки фахівців дошкільної освіти у сучасних умовах України акцентує увагу на актуальності упровадження у процес підготовки молоді до майбутньої професійної діяльності інтегрованого підходу. На думку автора, він є визначальним в освіті, таким, що уособлює ідею взаємозв'язку і взаємодії в будь-якому з компонентів освітнього процесу відповідно до тих чи інших цілей і завдань освіти. Завдяки ньому підвищується рівень цілісності освітнього процесу закладу вищої освіти, він зорганізується за принципом інтеграції. Під принципом інтеграції К. Крутій розуміє стан пов'язаності, взаємопроникнення і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують цілісність освітнього процесу [6].

У дослідженні Л. Зданевич засвідчено, що упровадження особистісно орієнтованих технологій у професійне навчання майбутніх педагогів дошкільної освіти пов'язується з: ефективною перебудовою освітнього процесу на засадах активізації самостійної науково-дослідницької і творчої роботи студентів; зі зміною форми комунікації викладачів із студентською молоддю у навчально-виховному процесі; з реалізацією механізму взаємообміну між викладачами і студентами педагогічно-рольовими функціями [4].

Наукове дослідження Г. Підкурғанної присвячене розробці теоретико-методичних основ художньо-педагогічної підготовки студентів факультетів дошкільної освіти педагогічних університетів. На думку автора, основу художньо-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти утворюють три складники: художній, психологічний та педагогічний. Водночас Г. Підкурғанна констатує, що власне «художньо-педагогічна

підготовка» в єдиній системі загальноосвітньої та професійної підготовки сьогодні ще не набула інтегративної якості. Автор акцентує увагу на тому, що художньо-педагогічна підготовка відповідатиме сучасній філософії освіти за умов, що:

- пріоритетним напрямом її здійснення буде використання ідей системно - синергетичного підходу, що уможливить розгляд спеціальних дисциплін як складників професійної освіти;
- визначаються найбільш фундаментальні, стратегічні й технологічні засади розвитку особистості студента як основного методологічного принципу сучасної філософії освіти;
- вибір і структурування змісту спеціальних дисциплін, спрямованих на художньо-педагогічну підготовку, ґрунтуватиметься на ідеях культурологічної і поліхудожньої освіти, розроблятиметься на інтегративній основі та будуватиметься за модульною системою;
- основою методичного управління вивченням навчальних дисциплін слугуватиме технологія моделюючого навчання як засобу організації самоосвітньої діяльності, розвитку професійного мислення, забезпечення суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії [8].

Метою художньо-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, визначає Г. Підкурманна, є вільний розвиток та самоактуалізація студентської молоді в процесі опанування художньо-педагогічними знаннями, професійним мисленням та значущими особистісними якостями [8].

У дослідженні С. Нечай розкрито теоретико-практичні аспекти підготовки майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників. Автор розробив альтернативний підхід до процесу ознайомлення дитини дошкільного віку зі звуком, уміння диференціювати оточуючу аудіальну інформацію, визначати її якість, адекватно на неї реагувати, захищатися від її ймовірного негативного впливу.

Як зазначає С. Нечай, модель підготовки майбутніх вихователів до музично-педагогічної діяльності передбачається збалансованість особистісного та професійного компонентів. На думку автора, особистісний компонент визначає міру внутрішньої готовності студента до цієї діяльності, ступінь розвитку його особистісних якостей; професійний компонент підготовки майбутніх вихователів відображає міру зовнішньої процесуально-діяльничої форми прояву відповідних характеристик, інтегрує теоретико-методичну та інструментальні складові [7].

Вищеназвані вектори вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців дошкільної сфери напряму пов'язані з проблемою цінностей, ціннісних орієнтацій. За визначенням І. Беха, ціннісна система розуміється як «складно побудований регулятор життєдіяльності, який відображає у своїй структурній організації зміст особливостей об'єктивної діяльності, що охоплює і зовнішній для людини світ, і саму людину в усіх її об'єктивних характеристиках» [2, с. 17].

Система ціннісних орієнтацій педагога, зокрема й вихователя закладу дошкільної освіти, за В. Сластьоніним, є одним зі структурних утворень його професійної та особистісної самосвідомості. До структури професійно-педагогічної культури дослідник відносить такі педагогічні *цінності*:

- *цінності-цілі*, що визначають концепцію особистості майбутнього педагога в єдності особистісного та професійного «Я»;
- *цінності-засоби* як концепція педагогічного спілкування, техніки, технології, інноватики тощо;
- *цінності-ставлення*, що розкривають сукупність відношень педагогічного процесу та формування позиції щодо професійно-педагогічної діяльності;
- *цінності-якості*, які представлені багатоманітністю діяльничих, поведінкових якостей особистості;
- *цінності-знання*, що визначають особистісну і професійну компетентність майбутнього педагога [10, с. 70].

Науковці вбачають в цінностях феномен суспільного буття та суспільного ідеалу саме в особистісній формі, тобто на рівні індивіда. Так, сучасний стан педагогічної теорії й практики потребує наукового обґрунтування двох систем цінностей: по-перше тих, на які має орієнтуватися освіта сьогодні та в перспективі; по-друге тих, які будуть створюватися, формуватися в самому освітньому процесі (За Н. Савченко).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши сучасні підходи до проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти можна констатувати, що розвиток особистості студентської молоді є надзвичайно актуальним. Оскільки це питання обумовлене нагальною потребою суспільства у висококваліфікованих спеціалістах, запровадженням в освітній процес ЗВО новітніх педагогічних технологій та необхідністю налагодження ефективної взаємодії особистості в різних сферах життєдіяльності.

Таким чином, розгорнуте наукове дослідження є логічним продовженням наявних у вітчизняній та зарубіжній науці провідних ідей та положень щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти, зокрема й оптимізації його культури самовираження у художній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навчально-методичний посібник. К. : Кондор, 2008. 272 с .
2. Бех І. Д. психологічні джерела виховної майстерностіб навч.-посіб. К. : Академвидав, 2009. 248 с.
3. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки : дис. докт. пед. наук. К., 2013.
4. Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Ж., 2014. 44 с.
5. Кононко О. Л. Формування у майбутнього фахівця базових якостей особистості. Горизонти освіти. *Психологія. Педагогіка*. № 1. 2014. С.49–54.
6. Крутій К. Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? URL: [http://ukrdeti.com/wp-content/uploads/2017/08/Стаття_проф.Крутій К._Інтеграція.pdf](http://ukrdeti.com/wp-content/uploads/2017/08/Стаття_проф.Крутій_К._Інтеграція.pdf) (дата звернення).
7. Нечай С. П. Теорія і практика підготовки майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників: дис. докт. пед. наук. К., 2015с.
8. Підкурманна Г. О. Художньо-педагогічна підготовка студентів у світлі новітніх тенденцій методологічної та функціонально-структурної перебудови// Соціалізація особистості. Зб. наук праць / під ред. Капської А.Й. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 1999. С.131–143 .
9. Поніманська Т. І. Підготовка педагога до виховання дітей старшого дошкільного віку в світлі гуманістичної парадигми. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 4.
10. Слостенин В.А. Педагогика : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. 576 с.